

Zeehonden langs de Belgische kust en in de binnenwateren

door W.M.A. de Smet

De laatste jaren is de aanwezigheid van een zeehond langs onze kust of in de Schelde of in een ander binnenwater een veeleer zeldzaam verschijnsel. Bij gelegenheid wordt zulke aanwezigheid dan in de kranten vermeld, al of niet met allerlei fantasierijke gegevens. Doch, niet meer dan vijftientig jaar geleden kwamen zeehonden nog algemeen voor in het delta-gebied van Rijn-Maas-Schelde; toen waren vondsten langs de kust, zonder in feite algemeen te zijn, toch geenszins als zeldzaam te beschouwen. Er werden toen ook meer dan eens specimens in het binnenland gesignaleerd.

Als men echter de literatuur over de zoogdieren van België konsulteert, dan vindt men er weinig of geen konkrete gegevens over de toestand van de zeehond in België. Zowel de schrijvers van de vorige eeuw als die van deze eeuw blijven bij zeer algemene aanduidingen, die niet toelaten een duidelijk beeld te geven over de evolutie van de aanwezigheid van deze soort in onze streken (*). Ook is er geen afgetekend gegeven aan te treffen over enige andere soort dan de gewone zeehond, hoewel het duidelijk is dat ook andere soorten bij gelegenheid in onze wateren kunnen worden aangetroffen.

Deze nagenoeg volledige afwezigheid van konkrete gegevens over de zeehonden in België is des te meer jammer als men vaststelt dat men in de naburige landen stilaan een vrij goed beeld opbouwt over het zeehondenbestand in de Noordzee (vooral in de Waddenzee en langs de Engelse kust). Ook heeft de FAO (Food and Agricultural Organization) in een te Bergen (Noorwegen) gehouden konferentie over zeezoogdieren (31 augustus - 9 september 1976) de wens uitgedrukt dat men

de achteruitgang van de zeehondenbestanden op sommige plaatsen van de Noord- en Oostzee speciaal zou volgen en bestuderen, — een initiatief dat intussentijd reeds weerslag heeft gehad bij de Raad van Europa en bij de UICN (Union Internationale pour la Conservation de la Nature), die beide reeds projecten terzake aan het uitwerken zijn.

Al is België, ten gevolge van zijn beperkte kustlijn, slechts perifeer in zulke onderzoeken betrokken, toch past het dat ook hier een zo duidelijk mogelijk beeld over de vermindering van het aantal zeehonden zou worden opgedaan, ten einde de alzo bekomen gegevens in konnektie te kunnen brengen met wat men in andere landen in een ruimer perspectief kan zien. De talrijke vogelwaarnemers die langs de Belgische kust patrouilleren kunnen ongetwijfeld een belangrijke bijdrage leveren tot het opbouwen van zulk beeld.

De orde der Vinpotigen of Pinnipedia.

De kwetsbaarheid van de populatie van de gewone zeehond is een natuurlijk gevolg van de specialisatie van deze soort en van de dierenorde waartoe hij behoort.

Zeehonden zijn immers zoogdieren met een zeer speciale aanpassing aan het leven in het water. Zij behoren tot de orde (door sommigen slechts als suborde beschouwd)

(*) Zie E. de Selys-Longchamps, 1842: „Assez commune sur nos côtes maritimes aux environs de Nieuport en de Blankenberg ainsi qu'à l'embouchure de l'Escaut", — id. 1873: „le phoque qui vit sur nos côtes et à l'embouchure de l'Escaut..." — J. Deby, 1848: „On peut le regarder comme devenu très rare sur les côtes de la Belgique" — I. Teirlinck, 1882: „R(are) sur nos côtes et à l'embouchure de l'Escaut" — J.P. Vanden Eeckhoudt, 1953: „Ce phoque... se rencontre sur notre littoral ou dans l'Escaut." — S. Frechkop, 1958: „...en Belgique et en Hollande... on peut voir... leurs bandes..."

van de vinpotigen of *Pinnipedia*. De dieren van deze orde worden ook „robber” genoemd, doch het is niet verkieslijk deze term veel te gebruiken omdat er nogal verschillende interpretaties aan worden gegeven. De vinpotigen zijn zoogdieren met weliswaar een aantal kenmerken van de vleeseters (*Carnivora - Fissipedia*), — en ongetwijfeld zijn zij hieruit ontstaan —, maar met een verregaande aanpassing aan het leven in het water. Men onderscheidt er drie families, namelijk de walrussen (*Odobenidae*), de zeeleeuwen (*Otariidae*) en de zeehonden (*Phocidae*). Ongeveer de helft van de nagenoeg 50 soorten en ondersoorten vinpotigen behoren tot deze laatste familie.

In tegenstelling tot de *Cetacea*, d.z. de walvissen, dolfijnen e.a., die ook zoogdieren zijn, maar die compleet aan het leven in het water aangepast zijn en zich niet op het land kunnen ophouden, hebben de vinpotigen een veeleer amfibisch leven: zij zoeken hun voedsel in het water en zij kunnen er uren, zelfs dagen of weken in vertoeven, doch zij komen aan land om te rusten en om er hun jongen te werpen en deze te zogen. Zoals alle zoogdieren ademen zij lucht en moeten zij dus, wanneer zij in het water zijn, regelmatig aan de oppervlakte komen om lucht te happen. Zij hebben nog duidelijk vier poten en een staartje. Hun zwembeweging wordt trouwens gedeeltelijk gedirigeerd door de bewegingen van hun ledematen. Ook is hun huid een echte zoogdierhuid, die trouwens bij sommige soorten zeer wollig is („pelsrobber”). Onder hun huid ligt een dikke speklaag, die zowel een warmteïsolerend effect als een vermindering van het soortelijk gewicht tot gevolg heeft. Deze isolerende vetlaag laat trouwens aan deze dieren toe zich op te houden in koude wateren.

Terwijl de soorten der familie der zeeleeuwen (*Otariidae*) nog goed ontwikkelde ledematen hebben en zich goed op het land kunnen bewegen, is dat veel minder

het geval voor de soorten van de familie der zeehonden (*Phocidae*). De voorste ledematen van deze laatste soorten zijn zo klein dat ze nog amper de grond raken en dat ze in feite aan het dier geen mogelijkheid geven er op te steunen. De echte zeehonden zullen zich dan ook gewoonlijk niet ver van het water verwijderen. Hun voortbeweging te land is veeleer een schuiven of een voorthuppelen met het ganse lichaam. Op het land stellen zij zich in feite bloot aan allerlei gevaren, waarbij in eerste instantie aan de mens dient gedacht te worden. Het water is voor hen niet zozeer een levensnoodzakelijkheid (een zeehond kan trouwens lang buiten water leven), dan wel een veiliger en voedselrijk milieu. Dit verklaart meteen waarom de rivieren niet het geschikte levensmilieu zijn voor hen: het is niet zozeer de noodzaak van zout water, maar wel de veiligheid en de overvloed van voedsel die het de robber noodzakelijk maken zich bij voorkeur in volle zee of langs de kusten op te houden.

Al komen er zeehonden voor in verscheidene Canadese, Finse en Russische meren, in de Kaspische Zee en in het Baïkalmeer (Siberië), toch zijn de meeste soorten echte zeedieren. De meeste leven in koele of koude wateren. Hun grote aantallen in arktische en antarktische zeeën zijn niet alleen te danken aan de overvloed aan voedsel aldaar, maar ook aan veel mindere bedreiging vanwege de mens. In de 18e en de 19e eeuw heeft de robberjacht inderdaad vreselijke slachtingen in de bestanden van robber aangericht in alle gematigde koele zeeën.

Hoewel thans ook nog op vele plaatsen op robber gejaagd wordt, zelfs in ogenschijnlijk grote aantallen, mag men zeggen dat deze jacht thans goed onder controle is en geen rechtstreekse bedreiging vormt voor de bejaagde soorten. Wanneer men dan vaststelt dat de bestanden van sommige soorten, zoals die van de gewone zeehond, ondanks jachtverbod, op sommige

plaatsen zienderogen achteruitgaan, dan spelen hier andere factoren, die alle aandacht verdienen vanuit het gezichtspunt van de natuurbescherming. De toestand van de gewone zeehond in de Europese wateren, en vooral in het Belgische en Nederlandse kustgebied, is daar een treffend voorbeeld van, dat daarom nader zal belicht worden.

Het verspreidingsgebied van de gewone zeehond.

De gewone zeehond heeft een ruime verspreiding over het Noordelijk Halfrond. Van de verschillende ondersoorten, die tot op heden beschreven werden, worden er vier vrij algemeen erkend, en is er een vijfde (uit het noordelijk deel van de Stille Oceaan), die thans door de meeste specialisten als een aparte soort wordt beschouwd.

De Europese ondersoort, *Phoca vitulina vitulina* Linnaeus, 1758, heeft een tamelijk ruim verspreidingsgebied, al is dat geenszins goed bekend. Weliswaar wordt in de meeste werken aangehaald dat hij zuidwaarts voorkomt tot aan Portugal, doch hier kan gesteld worden dat zulke bewering wellicht voortgaat op de vrij regelmatige aanwezigheid van zwervende exemplaren langs de Franse, Spaanse en Portugese kusten, zonder dat dit behelst dat de soort er haar levensgebied zou hebben. Trouwens, ook in de Middellandse Zee werden reeds afgedwaalde exemplaren van deze soort vastgesteld. Men zou veeleer kunnen stellen dat de Belgische kust op de zuidelijke rand ligt van het gewone levensgebied van de soort, namelijk de Noordzee. In noordelijke richting spreidt het levensgebied zich uit tot nabij de Noordkaap, eventueel tot in noordelijk Rusland, doch in werkelijkheid is het bestand langs de Noorse kust geenszins talrijk, vooral wegens weinig geschikte levensmilieus en wegens competitie met andere soorten

robber. In de Oostzee wordt de gewone zeehond slechts aangetroffen in het zuidelijk gedeelte en leeft hij ook daar in competitie met andere soorten. De soort komt ook voor op een aantal plaatsen van de kust van Engeland, Schotland en Ierland, evenals rondom IJsland en aan de zuidkust van Groenland, doch ook daar in competitie met andere soorten.

De wereldbevolking van de gewone zeehond wordt geschat op 380.000 à 400.000 stuks. De Europese ondersoort zou daarbij uit een 50.000 stuks bestaan (gegevens van het FAO-rapport). In Groot-Brittannië zou het aantal gewone zeehonden te schatten zijn op 13.000 à 16.400, waarvan wel 6.500 gekoncentreerd zijn in de Wash, een groot estuarium aan de zuidwestkust van Engeland, nagenoeg 200 km ten noorden van Londen (Bonner, 1976). Nagenoeg 3.800 zouden thans voorkomen in het Waddengebied van Nederland, Duitsland en Denemarken. De populatie van het deltagebied van Rijn-Maas-Schelde is thans zo onbeduidend geworden dat zij in de ramingen zelfs niet meer meetelt; het is echter deze populatie die ons het meest aanbelangt, wegens haar nabijheid. Als men bedenkt dat zij rond 1955 nog bestond uit 800 à 1.200 stuks, dan is het duidelijk dat de gewone zeehond op sommige plaatsen van zijn levensgebied gevoelig achteruit is gegaan gedurende de laatste jaren, en dat dit reden geeft tot grote bezorgdheid.

Men gelieve te noteren dat deze zeehond een geheel andere soort is dan de zadelrob, *Pagophilus groenlandicus* (Erxleben), die in het gebied van het noordelijke drijfijls nog steeds in zeer groot aantal voorkomt en waarvan elk jaar in Rusland, nabij Jan Mayen-eiland en in Canada vele pasgeboren jongen worden gedood voor het bekomen van hun waardevolle pels. Elke vergelijking over bedreigde aantallen van deze soorten lopen uiteraard volkomen mank, wegens de volkomen verschillende levensomstandigheden van beide soorten.

De levenswijze van de gewone zeehond.

De gewone zeehond is bij uitstek een dier van zandige kusten langs ondiepe, gematigd-koude zeeën. Hij brengt een behoorlijk gedeelte van zijn tijd door op zandbanken om er te rusten en te zonnen. De Wadden-zee en de estuaria zijn dan ook uitgelezen levensgebieden voor hen.

Hij voedt zich hoofdzakelijk met vis, bij voorkeur zelfs met bodemsoorten zoals bot. Dagelijks verorbert hij 2 à 5 kg vis (ongeveer 3 à 4 % van zijn lichaams-gewicht).

Bij de geboorte — die in onze streken gewoonlijk in juli valt — is een jonge zeehond 70 à 90 cm lang en weegt hij 9 à 11 kg. Op het ogenblik van de geboorte verliest het jong zijn wollig haarkleed en blijft slechts de meer borstelige pels over. Kort voor de geboorte is het melkgebit reeds gewisseld voor een definitief gebit. De jonge zeehond wordt op het droge geboren, gewoonlijk op een zandbank of

schor of dijkrand, meestal dus op plaatsen die slechts enige uren boven water zijn. Na enkele uren moet het dier dus reeds zwemmen. Hoewel het dit instinktmatig kan doen, moet het toch leren zijn neusgaten te sluiten en naderhand boven water te komen om te ademen, hetgeen niet altijd meevalt en zelfs de dood van het jong kan veroorzaken als het dat niet in rustige omstandigheden kan leren. Het moederdier bekommert zich echter goed om het jong en probeert het zo goed mogelijk te volgen. Wanneer echter een tweeling geboren is (en dat zou wel bij 15 % van de geboorten het geval zijn), dan is één van beide jongen haast gedoemd om te sterven, want het moederdier kan uiteraard niet beide jongen volgen.

Het zogen gebeurt eveneens op het droge. Zeehondenmelk is zeer rijk aan vetten (42 %) en aan eiwitten (11 %). Dank zij deze voeding krijgt het jonge zeehondje, dat bij de geboorte miserabel lijkt wegens het ontbreken van een vetlaag, na verloop van tijd een rolronde vorm.

Jonge zeehond.

Foto van de schrijver.

Na 4 à 6 weken verlaat het moederdier het jong. Dan breekt een moeilijke periode aan: het jong moet zelf leren voedsel vinden, hetgeen het eerst doet als spel, maar naderhand als dringende noodzakelijkheid. In die periode vormen garnalen zijn voedsel.

Als deze moeilijke overgangsperiode achter de rug is, dan kan de jonge zeehond zich behoorlijk ontwikkelen en uitgroeien tot een dier dat na 2 à 6 jaar geslachtsrijp en volgroeid zal zijn (wijfjes vroeger dan mannetjes). Een volwassen mannelijke zeehond is 130 à 170 cm lang en weegt 55 à 105 kg; een volwassen vrouwelijk dier meet 120 à 155 cm met een gewicht van 45 à 87 kg.

In tegenstelling tot wat bij vele soorten robben het geval is, komen bij de gewone zeehond geen „harems” voor. De binding tussen de geslachten is zeer los. Enige weken na de geboorte van het jong laat het vrouwelijk dier zich weer dekken (in onze gebieden gewoonlijk begin september) en kan dan na 10,5 maanden weer geboorte geven aan een jong. Het bevruchte ei ondergaat echter eerst een rustperiode alvorens zich verder te ontwikkelen.

Gewone zeehonden zijn sociale dieren; zij leven meestal in groepen van 30 à 80 stuks, die echter geen enkele vaste binding hebben en van dag tot dag in samenstelling kunnen wisselen. De dieren gaan gewoonlijk apart op jacht en kunnen dan grote afstanden afleggen en gedurende vele dagen wegblijven. In de winter zijn de verplaatsingen groter en wordt wellicht meer de open zee opgezocht.

Vroeger schatte men de levensduur van een gewone zeehond op 14 à 18 jaar. Thans is men zeker dat ze heel wat ouder kunnen worden, zelfs tot 40 jaar. In de Dierentuin van Antwerpen heeft men trouwens een mannelijke zeehond gedurende 25 jaar gehouden en het dier heeft gedurende zijn leven zeven jongen verwekt en is geenszins van ouderdom gestorven, doch wel aan een ziekte. Een ander specimen, uit

1957, leeft er nog altijd. In die Dierentuin is men er trouwens voortreffelijk in geslaagd een aantal jonge diertjes, die men als wees gevonden had, op te fokken (zie Van den Bergh, 1958 en Gijzen, 1964).

De verplaatsingen van de gewone zeehond.

Men veronderstelt dat de gewone zeehond vele dagen achter elkaar, mogelijk zelfs weken, in zee kan blijven zonder aan land te komen. Hij kan trouwens zonder probleem in het water slapen. Dit laat aan zulk dier toe grote verplaatsingen te verrichten.

In het Waddengebied daalt het aantal zeehonden altijd zeer sterk in het najaar. Vroeger dacht men in Nederland dat deze dieren dan uitweken naar de Duitse en Deense Waddenzee, terwijl men in Duitsland en Denemarken net dacht dat ze naar de Nederlandse wateren uitweken. Het is dus wel duidelijk dat er een verplaatsing naar volle zee is, maar men weet niet waarheen. Wel is het zo dat vroeger ook in het Deltagebied de populatie 's winters in aantal afnam en dat dit ook in de Wash in Engeland het geval is. In die zelfde periode worden er specimens opgemerkt langs de kusten van Frankrijk, Spanje en Portugal.

De Diensten van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) te Arnhem in Nederland werken onder leiding van dr. J.L. van Haften een plan uit om een zeehond te voorzien van een radiozender ten einde zijn verplaatsingen in de Noordzee te kunnen volgen.

Voor het overige werd reeds heel wat onderzoek gedaan dank zij het merken van dieren, door het aanbrengen van een plaatje, hetzij aan de staart, hetzij aan één van de achterpoten. Het komt er dan ook op aan een aantal jonge zeehonden op de zandbanken te besluipen en hen alzo te benaderen tot men hen kan vangen en van het merkteken voorzien. Ook gevonden en naderhand opgekweekte jongen worden

met zulk teken weer de natuur ingestuurd. Vooral in Nederland en Engeland werden reeds vele zeehonden op deze manieren gemerkt.

Uit de meeste resultaten blijkt dat de gewone zeehonden zich gewoonlijk lang in dezelfde buurt blijven ophouden en ook tamelijk getrouw terugkeren naar hun geboorteplaats. Er zijn eveneens gevallen die op verplaatsingen duiden, en twee Nederlandse resultaten duiden er op dat in het deltagebied zeehonden konden voorkomen die uit de Waddenzee afkomstig waren: een subadult wijfje (geel plaatje - nr. 231), gemerkt te Schelphoek op 25 juli 1960, werd 6 dagen later aangetroffen te Zierikzee, en een jong wijfje (geel plaatje - nr. 261), opgekweekt op Texel en er gelost te Cocksdoorp op 1 november 1962, werd 15 dagen later teruggevonden op de Handborse zeewering.

Jonge zeehonden, gemerkt in Engeland in de Wash in 1971, 1972 en 1973, werden teruggevonden op allerlei plaatsen van de Engelse oostkust, zelfs tot in Schotland, maar ook bij Cap Gris-Nez en bij Duinkerke, bij Oostende, in de Westerschelde en op Texel (Bonner & Witthames, 1974). Dit bewijst dat er ook uit dat gebied specimens overkomen naar de Belgische kust en de Schelde. Deze uit de Schelde was als jong gemerkt op 7 juli 1971 en werd in een visnet gevonden te Hoedekenskerke op 18 december 1972. Deze van nabij Oostende (eigenlijk te Middelkerke), gevonden op 29 november (?) 1971, was 157 dagen eerder als jong gemerkt.

Verplaatsing in tegengestelde zin is uiteraard ook mogelijk, en het is geenszins uitgesloten dat de populatie die vroeger het deltagebied bewoonde, gedeeltelijk is uitgeweken naar de Wash of naar de Waddenzee. In dat verband is het interessant te melden dat bloedanalyses van Britse zeehonden hebben uitgewezen dat, terwijl de Britse zeehonden in het noorden alle tot een zelfde bloedgroep (a) behoren, er in de Wash ook aanwezig zijn met een ander

bloedtype (b), hetgeen dus de mening van uitwijking uit andere gebieden zou kunnen ondersteunen.

De toestand van de gewone zeehond in het deltagebied.

Sinds een twintigtal jaren volgt men in Nederland vrij nauwkeurig de ontwikkeling van het bestand van zeehonden.

In 1933 was Havinga door berekeningen tot de slotsom gekomen dat er in Nederland ongeveer 4000 zeehonden zouden aanwezig zijn; mogelijk is zijn schatting echter wat aan de hoge kant. Brouwer had in 1928 lagere aantallen vooropgesteld en meende dat er ongeveer 1500 zouden zijn in het Waddengebied en ongeveer 800 in het deltagebied. In 1956 stelde Van Bommel dat er in de Waddenzee nog 1200 zouden voorkomen en 1000 in het deltagebied. Er werd toen echter de vraag gesteld hoe dit laatste bestand zou evolueren gedurende de opeenvolgende fasen van het Deltaplan. Ook werd de vraag gesteld of de jacht inderdaad een nadelige invloed zou hebben op het bestand.

Sinds 1959 worden door diensten van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (R.I.N.) onder leiding van dr. J.L. van Haften jaarlijks tellingen verricht, hoofdzakelijk vanuit een vliegtuig en bij lage tij in de nazomer. Deze tellingen geven een vrij nauwkeurig beeld van het aantal dieren. Ook laat de breedte van de sporen in het mulle zand toe na te gaan hoeveel volwassen, halfwassen en jonge dieren er in elke groep aanwezig zijn (Reynders, 1977). De jaarlijkse tellingen hebben gewezen op een schrikbarende achteruitgang van het aantal zeehonden voor geheel Nederland. Hoewel in het Nederlandse gebied van de Waddenzee het aantal eerst steeg na de afschaffing van de jacht (1962) en wel tot in 1968 (toen het een piek bereikte van 1450 dieren), begon het naderhand doorlopend af te nemen, soms ja zelfs zeer

scherp, en het bevatte nog slechts 300 dieren in 1977.

De achteruitgang in het deltagebied van Rijn-Maas-Schelde was echter nog meer schrikwekkend. De 800 exemplaren van 1955 zakten tot 250 in 1960, tot 100 in 1969, en tot 50 in 1971. Voor het ogenblik zijn er mogelijk nog 10 à 12 stuks in dat gebied aanwezig en ze worden zelfs niet meer geteld omdat hun aantal zo erbarmelijk klein is geworden.

Het is deze populatie die ons heel speciaal interesseert omdat ze zo nabij ons ligt en omdat we gewoonlijk aannemen (zonder bewijzen echter) dat de zeehonden van onze kust en de toevallige zwervers in de Schelde en andere binnenwateren meestal van daar zouden afkomstig zijn. In de jaren 1953-1955, toen er nog ruim 800 à 1200 dieren aldaar aanwezig waren, waren er nog 100 à 150 dieren in de Westerschelde, 250 à 300 in de Oosterschelde en 300 à 400 in het Brouwershavense Gat. In de Westerschelde was er toen nog een ligplaats met gewoonlijk 51 à 100 stuks (nabij Breskens), twee ligplaatsen met 26 à 50 stuks en twee met 1 tot 10 stuks, een situatie die sinds tientallen jaren vrij stabiel was geweest, zelfs ondanks de intense jacht door Zeeuwse en Belgische jagers. Van dit alles is thans haast niets meer overgebleven.

De redenen van de achteruitgang.

Hoe is het dan mogelijk dat op tijd van een twintigtal jaren een populatie van nagenoeg 1000 stuks terugvalt op nagenoeg 10 (een reductie tot 1 %), zelfs al is intussentijd alle jacht afgeschaft?

Uiteraard is er niet één enkele faktor, maar een geheel van factoren die met elkaar verweven zijn en die we elk apart moeten proberen te ontleden.

1. Men zou het idee kunnen vooropstellen van een epidemie. Men kent daar trouwens een voorbeeld van uit de Schotse eilanden

in het begin van de 18e eeuw, toen haast alle zeehonden aan ziekte stierven (zie Brouwer, 1928, p. 119). Het is echter weinig waarschijnlijk dat zoiets zou hebben plaatsgehad, want de afname is geleidelijk gebeurd en men heeft nooit massale sterfte van zeehonden waargenomen.

2. Een doorlopende inkrimping van het levensgebied van de zeehonden heeft plaatsgehad in het deltagebied sinds de deltawerken gestart zijn in 1958. Verscheidene waterwegen zijn thans afgesloten van de zee. Zo is het Brouwershavense Gat, dat in 1955 nog tot 400 zeehonden herbergde (nagenoeg de helft van de populatie) sinds 1971 volledig afgesloten. Normalerweise zou dan de concentratie van dieren op andere plaatsen hoger moeten geworden zijn, doch dit werd geenszins vastgesteld. Vele van die dieren zijn dus ofwel uitgeweken naar andere gebieden (Waddenzee, Wash of elders), ofwel vroegtijdig aan hun einde gekomen, ofwel hebben zij in dat gebied nog rondgezworven zonder zich voort te planten.

3. Zowel de deltawerken als het sterk toegenomen toerisme hebben de rust op vele plaatsen van de delta grondig verstoord. Hoewel zeehonden zich vrij goed aanpassen aan allerlei storende factoren, zolang deze op voldoende afstand blijven, is de graad van verstoring op sommige plaatsen echter al te erg geworden. Vandaar: uitwijking naar andere plaatsen en bij de overblijvende eventueel te weinig voortplanting (zie nr. 4).

4. De verstoring door recreatie kan catastrofale gevolgen hebben in de periode van de voortplanting:

a) Het barende wijfje moet aan land komen om haar jong te werpen. Indien alle zandbanken en oevers in de buurt bezet zijn door rekreanten (begin juli!), dan kan het dier niet uit het water komen en dan baart het zijn jong in het water, hetgeen onvermijdelijk de dood van het jong tot gevolg heeft.

b) Indien kort na de geboorte van het jong de zandbank of de oever betreden wordt door rekreanten, dan moet het jong al te vroeg het water in en dan loopt deze eerste zwempoging soms faliekant af.

c) Het jong moet regelmatig gezoogd worden, hetgeen ook aan land gebeurt. Indien bij laag water geen enkele rustige plaats aangetroffen wordt, dan wordt de zoogbeurt overgeslagen tot volgend laagwater. Het jong geraakt also ondervoed en het wordt veel vatbaarder voor ziekten. Ook bij het moederdier kunnen dan ziekten optreden in de melkklieren, die tot erge complicaties kunnen leiden.

d) Meer dan eens geraakt een jong in die omstandigheden ook zijn moeder kwijt. Het ligt dan te „huilen” op een zandbank en trekt zo de aandacht van mensen, die besluiten het diertje mee naar huis te nemen, zonder zich af te vragen of ze er wel voor kunnen zorgen. Het valt dan ook niet te verwonderen dat bij sommige wijfjes in opeenvolgende jaren geen enkel jong opgroeit.

5. Wegens overbevissing en waterverontreiniging is de visstand in het deltagebied gevoelig teruggelopen. De volwassen zeehonden vinden er dan niet meer voldoende eten, hetgeen ze op andere plaatsen gedurende hun zwerftochten nog wel vinden en hetgeen hen kan verleiden niet meer naar de delta terug te keren. Vooral het jong dier, dat zich na de 4 à 6 weken durende zoogperiode door het leven moet slaan mits zelf prooi te bemachtigen (in het begin meestal garnalen), kan in die periode gevoelig aan voedselgebrek lijden en zo verzwakt geraken dat het er aan ten gronde gaat.

6. De watervervuiling is een probleem apart. Zeehonden staan immers aan de top van de voedselpyramide en zij concentreren in hun lichaam (vooral in hun vet, hun hersenen en hun lever), een aantal giftige produkten zoals kwik, selenium, cadmium,

DDT, polychloorbiphenyl (PCB) e.a. Weliswaar zijn geen analyses bekend van organen van zeehonden uit het deltagebied, maar men mag stellen dat zich bij deze dieren in nog sterkere mate voordoet hetgeen men vastgesteld heeft in het westelijk gedeelte van de Waddenzee (dat in feite een hoeveelheid van het Rijnwater ontvangt): de concentratie van die produkten in de weefsels van de dieren stijgt naarmate ze ouder worden. In feite weet men bitter weinig over de effecten van die produkten op het organisme, maar men mag wel aannemen dat hoge concentraties kwik, vooral in periodes als de vetvoorraad opgebruikt wordt (b.v. gedurende de rui), verlamingsverschijnselen („Minimata-ziekte”) kunnen tot gevolg hebben. Van PCB is thans geweten dat het embryo-dodend is en dat als gevolg hiervan verstoppingen en vergroeiingen van de vrouwelijke geslachtsorganen kunnen optreden, die definitieve onvruchtbaarheid tot gevolg kunnen hebben. Ook kunnen jongen geboren worden met congenitale afwijkingen.

Hoewel in 1.000 liter zeewater amper één honderdste miligram PCB kan worden vastgesteld, is er reeds 10 miligram per kilo vetweefsel bij vissen uit het kustgebied en zelfs 1,5 gram per kilo vetweefsel bij sommige zeehonden! (ref.: Bio-Bulletin van 23 februari 1977, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen).

7. Petroleum of zijn derivaten op het water of op het strand kan erge gevolgen hebben voor de zeehond die er mee in aanraking komt: de haren van de pels kleven samen en zij verliezen hun warmteïssolerend effect, zodat het dier vatbaar wordt voor koude en voor ziekten. Ook kan er dan een aantasting van de huid optreden, die aanleiding kan geven tot allerlei wonden, die daarna de weg openen voor infecties. Ook gebeurt het meer dan eens dat een zeehond petroleum inzwelgt en er ernstige ingewandsstoornissen van krijgt, die de dood tot gevolg hebben.

8. Vele vissers blijven de zeehond nog altijd als een konkurrent beschouwen, die ze maar liefst uitschakelen. Zo werd indertijd te Doel verteld dat een zeehond per dag maar liefst 37 kg vis zou vreten (zie Van Hoorebeke), terwijl het in werkelijkheid slechts 2 à 5 kg is. Elke zeehond die in het net van een visser terechtkomt, of die als „huilend” jong door een visser gevonden wordt, loopt kans afgemaakt te worden. Tot in 1949 was er in Nederland zelfs een premie voor elke gedode zeehond, mits men de rechtersvoerpoot inleverde; dergelijke premies hebben trouwens in vele landen bestaan en bestaan trouwens nog op sommige plaatsen.

9. Mede als gevolg van het zojuist vernoemde premiestelsel, maar ook omwille van de mooie pels van het dier en de hoeveelheid vet die een zeehond oplevert (12 liter per dier), werd er in het verleden in het deltagebied op zeehonden gejaagd. In Zeeland was er een professionele zeehondenjager, die echter ook dikwijls vervoegd werd door jagers uit de Waddenzee. Ook vanuit Antwerpen en Doel vertrokken „sportjagers” op zeehondenjacht op de Westerschelde en zij beschikten over 150 vergunningen per jaar. Het dient echter gezegd dat tot 1955 deze jacht geen merkbare invloed had op het aantal zeehonden in het deltagebied, dat nagenoeg konstant bleef schommelen tussen 800 en 1200. Wel stelt Van Bemmelen in 1956 dat in 1956 ongewoon veel jonge zeehonden gedood werden door jagers, inzonderheid in de Oosterschelde. In Nederland is de jacht verboden sinds 1962 (in het deltagebied reeds in 1961), in Nedersaksen sinds 1973, maar een beperkte jacht is nog toegelaten in Sleeswijk-Holstein en in Denemarken. In Engeland is er principieel nog jacht, maar wegens de vijandigheid van het publiek tegenover de jagers is deze nagenoeg onbeduidend geworden.

10. In een sterk uitgedunde populatie treedt uiteraard veel inteelt op, zodat doorlopend

de kans groter wordt dat de ontwikkeling van het embryo vroegtijdig afgebroken wordt of dat de jongen geboren worden met congenitale afwijkingen of met geringe levensvatbaarheid.

11. Zeehonden zijn dikwijls sterk geïnfecteerd door allerlei parasieten, vooral wormen. Ook zijn verscheidene ziekten bij hen bekend. Zoals hoger gezegd is er wellicht geen epidemie geweest. Doch wat wel kan gesteld worden is dat bij ondervoeding (wegens gebrek aan voedsel of wegens onregelmatige zoogbeurten bij het jong) of bij voedselvergiftiging of bij spannings-toestanden (stress), het organisme van de zeehonden ontvankelijker wordt voor de ondermijnende invloed van de parasieten en dat zulke zeehonden dan ook gemakkelijker zullen afsterven dan die van een gezonde en vitale populatie; 25 % van de zeehondjes die men op Texel gestrand vond leden trouwens aan acute bronchitis in verband met parasitaire wormen in de longen.

Beschermingsmaatregelen.

Het huidig bestand van de zeehonden in het deltagebied bestaat dus nog uit een tiental exemplaren. Er is al lang geen sprake meer van zandbanken, waar vele zeehonden lagen te zonnen (hoewel me in juli 1976 nog de waarneming van 3 zeehonden op een zandbank nabij Terneuzen werdesignaleerd). Het is zelfs niet duidelijk of er de laatste jaren in dit gebied nog jongen zouden geboren zijn. Misschien zijn de thans overblijvende exemplaren de restanten van een populatie, die twintig jaar geleden honderdmaal talrijker was, maar het is even goed mogelijk dat zij inwijkelingen zijn uit de Waddenzee of uit de Wash of uit andere gebieden.

Het valt dan ook niet te verwonderen dat aan de Belgische kust en in de Benedenschelde de zeehonden bepaald zeldzaam zijn geworden.

Men kan zich afvragen of deze toestand omkeerbaar zou zijn, m.a.w. of het aantal zeehonden in de Westerschelde en in het hele deltagebied opnieuw zou kunnen aangroeien en dat ze bijgevolg ook weer meer algemeen zouden worden aan de Belgische kust en in de Beneden-Schelde. In feite zijn een aantal factoren thans gunstiger dan enige jaren geleden. Zo kunnen die dieren in principe thans op meer bescherming en belangstelling vanwege het publiek rekenen dan in het verleden. Ook zijn zeehonden op zandbanken een niet te onderschatten toeristische attractie.

In Nederland is reeds een belangrijke actie op gang gekomen om de zeehonden in de Waddenzee zo mogelijk te redden van verdere achteruitgang, o.a. door het oprichten van zeehondenreservaten. Gelijkaardige acties bestaan in Duitsland en in Denemarken. In al deze landen bestaan daarenboven verscheidene „opvangcentra” waar jonge en gekwetste zeehonden worden verzorgd en bijgehouden tot ze weer voldoende opgeknapt zijn om aan de wilde populatie te worden toevertrouwd. In Nederland is er alzo een opvangcentrum op Texel (het Texels Museum) en vooral het zeer degelijk centrum van mevr. 't Hart te Pieterburen ten noorden van Groningen. Maar in het deltagebied blijven een aantal omstandigheden definitief ongunstig: ingekrompen levensgebied wegens de delta werken, hoge rekreatiedruk, overbevissing, hoge graad van waterbevuilding e.a. Indien enige van die factoren zouden veranderen, dan is er misschien nog kans dat het aantal zeehonden er weer zou toenemen, maar het zal wel moeten toenemen door specimens die van elders komen en die hier een geschikt levensgebied zouden ontdekken.

Op gebied van bescherming is er weliswaar een stap vooruit gezet, maar hij is veel te laat gekomen. In de Benelux-conventie inzake bescherming van de dieren (10 juni 1970 te Brussel) zijn de gewone zeehond en de grijze zeehond opgenomen bij de te beschermen soorten. Het

Koninklijk Besluit van 10 juli 1972 (Staatsblad van 12 juli 1972) heeft die twee soorten geplaatst bij het te beschermen jachtwild en artikel 2 van het Koninklijk Besluit van 14 juli 1972 (Staatsblad van 25 juli 1972) verbiedt alle jacht op hen voor de loop van een jaar, een besluit dat sindsdien elk jaar hernieuwd wordt.

Ongelukkigerwijze zijn slechts weinig mensen op de hoogte van het feit dat de zeehonden thans beschermd zijn. Telkenmale een zeehond zich ergens langs onze kust of in een rivier vertoont, loopt de bevolking te hoop om het dier te vangen, — zelfs met medewerking van politie en brandweer —, hoewel zelfs niet wetend waarom. Politie en rijkswacht zijn schijnbaar onwetend van het feit dat hier een onwettelijke daad gesteld wordt. Zelfs het besef dat de aanwezigheid van zulk dier een belangrijke toeristische attractie zou kunnen zijn gedurende enkele dagen (hetgeen in april 1976 het geval was in Schellebelle) is nog altijd niet doorgedrongen. Sommigen troosten zich in zulk geval met het idee dat ze het dier moeten „redden”, maar telkenmale stelt men vast dat die „redding” slechts een zeer eenzijdig gevolg voor het dier heeft.

Het wordt hoog tijd dat alle natuurliefhebbers er zich van zouden bewust worden dat elke verdwaalde zeehond zijn kans zou moeten krijgen zijn natuurlijk milieu terug te vinden. Slechts wanneer het dier werkelijk uitgeput of ziek is, zou men het ter verzorging kunnen meenemen. Zulke dieren kunnen dan na opknapping in een dierenpark blijven of terug aan de natuur worden toevertrouwd.

Andere soorten zeehonden in onze wateren.

Benevens de gewone zeehond, *Phoca vitulina* Linn., kunnen in principe in onze wateren ook nog andere soorten worden aangetroffen.

De grijze zeehond of kegelrob, *Halichærus grypus* Fabricius, is in 1955 voor het eerst

in Nederland vastgesteld (al is hij er vroeger ook voorgekomen, zoals beendervondsten in de terpen het bewijzen). Sinds 1955 is hij er al meer dan twintig maal vastgesteld. Ook in België werden zeker sinds 1973 al meerdere exemplaren vastgesteld. Dikwijls betreft het jonge exemplaren, die uitgeput op het strand terecht komen na een lange tocht door de Noordzee. De grijze zeehond is veeleer een soort van rotsige kusten. Hij leeft langs de kusten van Noorwegen, Noord-Rusland, IJsland, Ierland, Schotland, Wales en Engeland, alsook in de Oostzee en wellicht in zeer klein aantal in Bretagne. Langs de andere zijde van de Atlantische Oceaan komt hij voor langs de Canadese kust en tot in het noordoosten van de VSA. Hij is belangrijk groter dan de gewone zeehond (tot 3,5 m) heeft een meer spitse snuit. Zijn grondkleur is grijs à zwart. Een merkwaardig feit is dat de jongen geboren worden in het najaar, vanaf half oktober tot in november. Ten gevolge van de beschermingsmaatregelen der laatste tientallen jaren is het aantal grijze zeehonden in Groot-Britannië enorm gestegen, zelfs met 8 % per jaar. Op sommige plaatsen worden hun aantallen thans zelfs uitgedund omwille van hun nadelige invloed op de visserijen (vooral de zalmvangst) en omdat sommige natuurreservaten werkelijk overrompeld en vernietigd worden door de te grote aantallen van deze dieren. De belangrijkste kolonie is die van de Farne Islands met ca. 5.800 specimens (van de 53.000 à 55.000 die in Groot-Britannië zouden voorkomen). Het is wellicht van deze kolonie dat de specimens afkomstig zijn, die sinds enige jaren in het najaar als hulpeloze jongen terecht komen op de kusten van Nederland en België. Grijze zeehonden worden sinds enige jaren ook regelmatig gezien op het Duitse Waddeneiland Amrum en er wordt zelfs verondersteld dat ze er zouden gevestigd zijn (hoewel de kust er niet rotsig is), doch deze zaak is nog niet bevestigd. De kleine zeehond of ringelrob of stinkrob,

Pusa hispida (Schreber), is amper 1 m groot, en heeft een nogal platte snuit en een kleurenpatroon, waarin de vlekken nogal ringvormig zijn. In het voortplantingsseizoen verspreiden de mannelijke dieren een opvallende geur. Deze soort heeft een veel meer arktische verspreiding dan de twee vorige soorten en leeft vooral in de Noordelijke IJszee. Er is echter ook een ondersoort in de Oostzee, *Pusa hispida botnica* (Gmelin), en enige andere ondersoorten in afgesloten meren. De zeehonden van de Kaspische Zee en van het Baïkalmeer zijn er nauw mee verwant. Een vijftal maal werd deze soort reeds vastgesteld langs de Nederlandse kust, vooral in de laatste jaren (wellicht omdat men er thans meer aandacht aan besteedt). Op 23 juli 1972 werd een exemplaar gevonden te Breskens, dus vlak bij de Belgische grens. Het diertje werd toevertrouwd aan de Antwerpse Dierentuin, waar het als ringelrob herkend werd. Het heeft er voor spoedig geleefd (zie Van der Straeten-Harrie) tot 2 juni 1975, toen het aan een onverwachte ziekte overleden is. In december 1972 werd trouwens in Zeeland nog een ander exemplaar aangetroffen (zie Van Haaften, 1974). De aanwezigheid van deze soort aan de Belgische kust mag dan ook bij gelegenheid verwacht worden. Vermelden we trouwens dat in de vorige eeuw De Sélys-Longchamps haar reeds beschouwde als een waarschijnlijke soort voor onze fauna.

Vermelden we ook dat op 3 december 1976 een walrus, *Odobenus rosmarus* (Linn.), enige uren op een havenhoofd te Zeebrugge heeft gelegen, waar hij van zeer nabij gezien is door enige natuurliefhebbers en door personeel van het Rijksinstituut voor Zeevisserij. In de periode van 23 november tot 18 december 1976 is dit dier daarenboven op verscheidene plaatsen van Nederland en Duitsland waargenomen. Zijn zwerftocht is nauwkeurig beschreven door Van Bree. Ook verscheidene Belgische dagbladen en plaatselijke natuurtijdschriften

Vaargeul van de
IJzer te Nieuwpoort

Strand te
Zeebrugge

Zandplaten aan de
Benedenschelde

Vindplaatsen van de zeehond in België. Foto's Fr. G.

hebben over dit dier gerapporteerd (zie ook in „Het Wieltje”). De walrus leeft thans in arktische zeeën, maar heeft vroeger wellicht een veel ruimer verspreidingsgebied gehad.

Recente vondsten van zeehonden in België.

Wellicht is de zeehond sinds mensenheugnis in het deltagebied van Zeeland een gewone verschijning geweest. Uit een tekst, geciteerd door IJsseling en Scheygrond, kan men trouwens opmaken dat men er reeds in 1609 jacht op maakte wegens de schade die deze dieren berokkendden aan de visserij. Sinds het begin van deze eeuw tot rond 1955 was hun aantal er vrij konstant en schommelde het er tussen 800 en 1200 exemplaren. Thans is dit teruggevallen op nagenoeg 1 % van dit vroegere aantal. Het valt dan ook niet te verwonderen dat wegens de nabijheid van zulke populatie en wegens de zwerftochten van specimen uit andere populaties, in het verleden dikwijls zeehonden langs onze kust aanwezig waren. Tot een twintigtal jaren geleden zag men dan ook dikwijls zeehonden op de zandbanken voor de Vlaamse kust (o.a. op de Ruittingen). Meer dan eens werden ze ook waargenomen in de havengeulen van Nieuwpoort, Oostende en Blankenberge. Ook werden dikwijls jonge dieren gevonden (rond 1960 werd nog een jong dier vrij lang gehouden door een vishandelaar in Nieuwpoort, die in zijn uitstalraam een hele installatie voor het dier had uitgebouwd).

Ook op de Beneden-Schelde tot ter hoogte van Doel en Lillo kon de zeehond geregeld gezien worden tot rond 1940. Zelfs nog in 1957 werd op een „Vlaamse Kermis” te Doel een levende jonge zeehond tentoongesteld (zie Van Hoorebeke). Meer stroomopwaarts, b.v. rond Antwerpen, was hij echter een gewone verschijning, ook in het verleden. Uit een krantebericht van 1837 weten we dat ook toen de aanwezigheid van een zeehond te Antwerpen een on-

gewoon feit was. Er zijn echter ook specimen gezien in de Rupel, in de streek van Dendermonde, en zelfs in Schellebelle (driemaal in de laatste vijftig jaren). Helemaal ontbreken steeds konkrete gegevens. Voor de periode van de laatste 10 jaren zijn we op de hoogte van volgende gevallen (zowel kust als binnenland, alle soorten samen):

— In het voorjaar van 1967 verbleef een zeehond in de Dijle, eerst gedurende vijf weken in de buurt van Rijmenam, daarna gedurende een ander vijftal weken in de buurt van Keerbergen en Werchter; het dier liet zich goed benaderen (mogelijk een door mensen opgefokt specimen); dit geval werd meer dan eens in de kranten besproken, ook heeft de televisie er beelden van opgenomen en uitgezonden; volgens sommigen was het dier wel 2 m lang, volgens anderen slechts 1 m; waarschijnlijk was het een gewone zeehond.

— Op 28 april 1967 werd door een groep jongeren langs de strandlijn nabij de monding van het Zwin te Knokke het kadaver van een jonge zeehond van ongeveer 0,6 m gevonden; daar de navelstreng nog aan de buik bevestigd was, en zowel de lengte (ongeveer 20 cm onder de maat van het pasgeboren jong) en het seizoen (twee maanden voor de normale geboorteperiode) en het haarkleed er op wijzen dat dit een foetus is, wijst dit duidelijk op een misval; hoewel misvallen uiteraard altijd kunnen voorkomen, is het wel van belang er op te wijzen dat 1967 behoort tot een periode waarin de bevuiling van de Noordzee ernstige vormen aannam (eigen gegevens).

— Op 22 december 1967 werd een exemplaar van 96 cm aangetroffen tussen Den Haan en Wenduine (mededeling door de heer Van Gompel).

— Op 10 oktober 1968 werd een jong wijfje van ongeveer 1 m, wegend 25 kg, levend aangetroffen tussen De Panne en Koksijde; het werd enige dagen later overgebracht naar de Zoo van Antwerpen, waar het ech-

ter op 29 oktober overleed (gegevens van de heer P. Houwen en van de Zoo).

— Van 2 tot 4 of 5 januari 1969 werd een jonge zeehond gezien in de spuikom van Blankenberge (mededeling door de heer Van Gompel).

— Op 17 februari 1970 (of één der vorige dagen) werd een jonge zeehond aangetroffen te Zeebrugge; het dier was gekwetst aan de buik en werd ter verzorging naar het dierenpark van het Zwin overgebracht (krantenbericht).

— Op 21 november 1970 werd het kadaver van een jonge zeehond aangetroffen te Koksijde (mededeling van de heer Van Gompel).

— Eveneens op 21 november 1970 werd het kadaver van een volwassen zeehond aangetroffen tussen Koksijde en Oostduinkerke (mededeling van de heer Van Gompel).

— Op 29 (?) november 1971 werd tussen Middelkerke en Westende een jonge zeehond gevonden, die nog leefde; hij werd naar het dierenpark „Meli” te Adinkerke overgebracht, doch overleed er enige dagen later; het dier droeg in zijn linkerachterpoot een herkenningsplaatje, dat toeliet op te maken dat het gemerkt was als jong in de Wash 157 dagen eerder; het dier staat thans opgezet in een bureau van het Rijksinstituut voor Zeevisserij.

— Op 24 november 1973 werd te Zeebrugge nog een andere jonge grijze zeehond gevonden (op te maken uit een krantenbericht).

— Op 17 augustus 1974 werd te Mariake-Oostende in de loop van de namiddag meermaals een jonge zeehond in zee waargenomen, die 's avonds uitgeput aan wal kwam en door een vakantieganger werd gevangen en daarna werd overgemaakt aan het dolfinarium van Brugge; het diertje was gekwetst, woog 30 kg en was naar schatting 6 weken oud; hoewel een krant het dier aanduidde als een grijze zeehond, naar het zeggen van de trainers van het dolfinarium, wijzen zowel de gepubliceerde

foto als de geboorteperiode er duidelijk op dat het hier een gewone zeehond betreft.

— In december 1975 en januari 1976 werd in de vaargeul van Nieuwpoort meermaals een zeehond gezien, iets wat volgens de plaatselijke bewoners in meer dan tien jaar niet meer gebeurd was (krantenbericht).

— Einde april en begin mei 1976 werd te Schellebelle, Wetteren en Uitbergen bij talrijke gelegenheden een zeehond gesignaleerd, die zo tam was dat hij zich zelfs liet voeren met aangebrachte vis; het dier droeg in zijn achterpoot een oranje-rood plaatje waarop een aantal personen het getal „84” onderscheidden en waarbij ze de andere inscripties interpreteerden als „Moskwa” (hetgeen aanleiding heeft gegeven tot allerlei gekke verhalen); wanneer de berichten in de pers kwamen, werd het dier bijna een toeristische attractie, die echter van korte duur was, te meer daar allerlei pogingen werden ondernomen (zowel door officiële instanties als door particulieren) om het dier te vangen; zie verder de volgende gevallen.

— In de volgende dagen werd een zeehond waargenomen te Berlare, te Dendermonde, te Baasrode (3 mei; eveneens pogingen om het dier te vangen) en te Tielrode; waarnemers zouden ergens gemeend hebben het getal „87” te lezen op het plaatje in de achterpoot (mededeling aan de Zoo van Antwerpen); mogelijk is dit een waarnemingsfout, ofwel betreft het een ander exemplaar van dezelfde groep; het is dus niet uitgesloten dat in die dagen twee of meer exemplaren in onze binnenwateren hebben rondgezworven, doch nooit werd meer dan één exemplaar ergens waargenomen; zie volgend geval.

— Op 4 juni 1976 werd een zeehond gevangen in een afleidingsvaart van de Nete te Lier; het dier droeg een oranje-rood plaatje met de vermelding „Rijksinstituut Natuurbeheer Arnhem 84” en alles laat toe aan te nemen dat het hetzelfde exemplaar betreft als dat te Schellebelle en Wetteren

(en mogelijk ook dat van de waarnemingen te Uitbergen, Berlare, Dendermonde, Baasrode en Tielrode); het dier werd overgebracht naar de Zoo van Antwerpen, waar men besloot het weer in de natuur te zetten, hetgeen de volgende dag gebeurd is in de Beneden-Schelde nabij de grens te Zandvliet; het dier was er herkend als grijze zeehond; het was een jong mannelijk exemplaar, 1,25 m lang en 70 kg zwaar; het was als jong dier aangespoeld gevonden op het Waddeneiland Langeroog op 27 december 1975 en door mevr. L. 't Hart van de „zeehondencreche" te Pieterburen (Groningen) grootgebracht, en op 14 april 1976 in zee gezet nabij het Waddeneiland Amrum (Sleeswijk-Holstein); op 19 juni 1976 (dus 14 dagen na de vrijlating) is dit dier verstrengeld geraakt in een vissersnet in volle zee op 80 km ten wsw van Thorsminde (Denemarken).

— Enige dagen na de gebeurtenis te Lier werd een zeehond gesignaleerd te Massenhoven (mededeling aan de Zoo); betreft het hier een andere grijze zeehond van dezelfde groep (mevr. 't Hart had vier grijze

zeehonden tegelijk losgelaten) of is het één der volgende?

— Rond 25 juni 1976 werd een zeehond gedurende verscheidene dagen waargenomen te Wijnegem in het Albertkanaal (krantenberichten).

— Op 15 juli 1976 en volgende dagen werd in het BASF-insteekdok te Zandvliet een zeehond waargenomen; de foto's die van dit dier genomen werden door de BASF-diensten en gepubliceerd in hun eigen personeelsblad en in andere kranten, laten toe dit dier definitief te herkennen als gewone zeehond; mogelijk is dit dier hetzelfde als dat van Wijnegem en dat van Massenhoven (zie beide vorige gevallen).

— Op 5 september en 13 september 1976 werd te Oelegem in het Albertkanaal een zeehond waargenomen (Zoo); mogelijk steeds hetzelfde dier.

— Op 10 oktober 1976 werd zowel te Wijnegem als te Herentals een zeehond waargenomen (Zoo); het dier bleek reeds geruime tijd aldaar gezien te zijn geweest en was ook te Grobbendonk waargenomen; wellicht steeds hetzelfde exemplaar, cfr. de vorige gevallen.

Jonge zeehond.

Foto van de schrijver.

— Op 17 oktober 1976 werd te Blankenberge een jonge gewone zeehond op het strand gevonden; het diertje was tamelijk zwak en was gekwetst aan één oog; het werd overgebracht naar de Dierentuin van Antwerpen, waar het enige tijd leefde; bij autopsie na de dood werd vastgesteld dat het een congenitale misvorming van de aorta had.

— Op 3 december 1976 werd een walrus waargenomen te Zeebrugge (zie elders).

— Op 4 januari 1977 werd in het insteekdok bij BASF te Zandvliet weerom een zeehond waargenomen (mededeling in de BASF-krant); mogelijk nog steeds hetzelfde specimen als in de vorige maanden.

— Op 20 mei 1977 was er een zeehond in de vaargeul van Oostende; hij zou er de vorige dagen ook geweest zijn; we konden ter plaatse echter niets waarnemen.

— Op 27 en 28 juli 1977 zwom een zeehond in de Kruisschanssluis te Oorderen; volgens de waarneming van de heer Van Puyenbroeck zou het een grijze zeehond geweest zijn.

— In de zomer van 1977 werd een zeehond dood gevonden te Den Haan (krantenbericht).

— Begin oktober 1977 werden twee zeehonden gezien in zee voor de kust van Middelkerke (mededeling aan het Rijksinstituut voor Zeevisserij).

Nawoord.

Voorafgaand overzicht zou de indruk kunnen wekken dat de zeehonden de laatste twee-drie jaren weer talrijker zouden zijn geworden in onze streken. Dit kan echter een bedrieglijke indruk zijn, te wijten aan volgende factoren:

1. Een zelfde exemplaar kan lange tijd ergens rondzwerven en zo op meerdere plaatsen waargenomen worden; dit is vooral het geval met dieren die in kanalen of dokken terecht zijn gekomen en die deze dan moeilijk kunnen verlaten; mogelijk slaan

de waarnemingen te Massenhoven, Wijnegem, Herentals, Grobbendonk en Zandvliet steeds op hetzelfde dier.

2. Het volstaat dat toevallige waarnemers het bericht vlotter signaleren aan een krant en dat kranten meer bereid zijn dit nieuws op te nemen, opdat zulke waarnemingen meer in de aktualiteit komen dan vroeger.

3. Ook het feit dat een aantal mensen thans weten dat iemand zich voor de zaak interesseert kan reeds tot gevolg hebben dat de gegevens over waarnemingen beter worden bijgehouden en doorgespeeld.

Doch een feit is zeker: de grijze zeehond wordt ongewoon talrijk op de Farne Islands en dit heeft tot gevolg dat sinds enige jaren een aantal exemplaren (vooral jonge) uitzwermen naar andere wateren en zo op onze kusten terechtkomen.

In alle geval mag men wel veronderstellen dat bovenstaand overzicht geenszins volledig is en dat in de loop der tien vorige jaren veel meer zeehonden aan onze kust en in de Schelde zijn geweest. Het ware wel interessant deze lijst te kunnen aanvullen met verdere gegevens ten einde een zo duidelijk mogelijk inzicht te bekomen over de huidige stand van de zeehonden in ons land.

Wie over gegevens terzake beschikt, wordt verzocht hen te bezorgen aan het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel, Vautierstraat 31 te Brussel 1040, ter attentie van de heer W.M.A. de Smet.

Privéadres :
Hertendreef 12 — 2180 Kalmthout
Tel. (031) 66.99.49.

LITERATUUR.

Bonner W.N., 1976. The stocks of grey seals (*Halichoerus grypus*) and common seals (*Phoca vitulina*) in Great Britain. — Nat. Env. Res. Council. Publ. Ser. C, n° 16, 16 pp.

Bonner W.N. & S.R. Witthames, 1974. Dispersal of common seals. (*Phoca vitulina*), tagged in the Wash, East Anglia. — Journ. Zool., 174, pp. 528-530.

- Brouwer G.A., 1928. De levensomstandigheden van den zeehond (*Phoca vitulina* L.) in Nederland. — *Levende Nat.*, 33, pp. 115-119, 149-153, 185-191, 213-218.
- de Smet W.M.A., 1977. Minacataj marmamuloj. — *La Mevo*, 34, pp. 3-7.
- Gijzen A., 1956. Robben. (*Pinnipedia*). — *Zoo*, 22, pp. 4-38.
- Gijzen A., 1964. Een Antwerpse zeehond-pup. — *Zoo*, 29, pp. 104-105.
- Havinga B., 1933. Der Seehund in den Holländischen Gewässern. — *Tijdschr. Nederl. Dierk. Ver.*, 3, pp. 79-111.
- IJsseling M.A. & A. Schéygrond, 1949. De zoogdieren van Nederland. — Zutphen: W.J. Thieme & Cie, 2e druk, 544 pp.
- Reijnders P.J.H., 1977. Een veldmethode ter bepaling van leeftijdsklassen bij de gewone zeehond (*Phoca vitulina* L.). — *Lutra*, 19, pp. 1-8.
- Troukens W., 1977. Voor het eerst aan de Vlaamse kust: een walrus (*Odobenus rosmarus* Linné). — *Het Wieltje*, 8, pp. 44-46.
- Van Bommel A.C.V., 1956. Planning a census of the harbour seal (*Phoca vitulina* L.) on the coasts of the Netherlands. — *Beaufortia*, 5 (54), pp. 121-137.
- Van Bree P.J.H., 1977. Over de recente zwerftocht van een walrus. *Odobenus rosmarus* (Linnaeus, 1758), langs de Nederlandse en Belgische kust. — *Levende Nat.*, 80, pp. 58-63.
- Van den Bergh W., 1958. Eindelijk een methode voor het opkweken van jonge zeehonden in gevangenschap. — *Zoo*, 23, pp. 130-132.
- Van der Straeten-Harrie B., 1975. Iets meer over de ringelrob. — *Zoo*, 40, pp. 104-107.
- Van Haaften J.L., 1974. Zeehonden langs de Nederlandse kust. — *Wet. Meded. KNVN*, nr. 101, 36 pp.
- Van Hoorebeke J., 1965. De palingfeesten te Doel. — *Toerisme Oost-Vl.*, 14, pp. 35-36.
- Wipper E., 1975. Oekologie des Seehundes, *Phoca vitulina* (Linné, 1758) an der niedersächsischen Nordseeküste. — *Säugetierk. Mitt.*, 23, pp. 32-63.

DE VOGEL VAN DE MAAND

Parelduiker (*GAVIA ARCTICA*) of ijsduiker (*GAVIA IMMER*) IN WINTERKLEED: EEN MOEILIJKE DETERMINATIE

door D. Draulans, M. Smets en H. Meeus

Op 9.12.1977 werd op een oude zandwinningsput te Mol in de Turnhoutse Kempen een duiker opgemerkt. Vanaf 12.12.1977 werd op dezelfde put een tweede exemplaar waargenomen. Beide vogels bleven ter plaatse tot 12.2.1978. De plas voorvoren nadien volledig dicht.

Gezien Kempenaars over het algemeen weinig ervaring hebben met het waarnemen van deze soorten vogels, werd zonder meer aangenomen dat het hier ging om twee parelduikers (*Gavia arctica*). Hiervoor pleitten de relatief geringe grootte van beide exemplaren, de horizontaal gehouden snavel en de bij bepaalde verlichting verwekte indruk dat kruin en nek bij beide lichter waren dan mantel en vleugels.

Op 29.1.1978 kwam een bezoekend veldornitoloog, die meer vertrouwd was met

deze vogels, onze duikers bekijken en determineerde ze als twee ijsduikers (*Gavia immer*). Dit wekte bij de vele vroegere waarnemers wel enige verbazing. Sinds die dag werden beide vogels intensief geobserveerd en werd er overgegaan tot een studie van de beschikbare literatuur betreffende het onderscheid tussen parel- en ijsduiker in winterkleed.

Al vlug bleek dat wij niet de eersten waren die gekonfronteerd werden met deze soms zeer moeilijke differentiële determinatie. Ook kwamen we snel tot de bevinding dat de klassieke vogelgidsen op dit punt te kort schieten en soms eerder verwarring en zelfs verkeerde determinatie in de hand werken.

Bedoeling van dit artikel is dan ook aan de hand van de verrichte literatuurstudie bij te dragen tot iets meer klaarheid ter zake.